

Vaasan yliopisto
UNIVERSITY OF VAASA

OSUVA Open
Science

This is a self-archived – parallel published version of this article in the publication archive of the University of Vaasa. It might differ from the original.

Turvallisuuden viestinnästä ja etiikasta

Author(s): Lehtonen, Tommi

Title: Turvallisuuden viestinnästä ja etiikasta

Year: 2022

Version: Publisher's PDF

Copyright ©2022 Kirjoittajat & ProCom - Viestinnän ammattilaiset ry. This manuscript version is made available under the Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) license, <https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>

Please cite the original version:

Lehtonen, T. (2022). Turvallisuuden viestinnästä ja etiikasta. In: Koskela, M. & Kantanen, H. (eds.) *Poikkeuksellinen viestintä*, 48-63. ProComma academic, 9. Helsinki: ProCom - Viestinnän ammattilaiset ry. <https://doi.org/10.31885/2022.00001>

KUKA?

Tommi Lehtonen

- *Tommi Lehtonen toimii vastuullisuus- ja eettisyysjohtajana Vaasan yliopistossa. Hän on etiikan ja arvojohtamisen asiantuntija, jolla on laaja kokemus monitieteisestä ja tieteidenvälisestä tutkimuksesta. Hän on tutkinut muun muassa asenteiden roolia päätöksenteossa, johtamisen arvoja ja etiikkaa sekä kansalaisten, yritysjohtajien ja poliittisten päättäjien ilmastonmuutosasenteita ja -tietämystä Suomessa.*

TURVALLISUUDEN VIESTINNÄSTÄ JA ETIIKASTA

Turvallisuuden tunteen merkitys on korostunut Ukrainan sodan ja koronaepidemian myötä. Erityisesti viranomaisilla on haasteita vastata sodan ja viruksen luomaan epävarmuuden ilmapiiriin. Uutismedia ja sosiaalinen media vaikuttavat voimakkaasti kansalaisten turvallisuuden tunteeseen. Monissa turvallisuus- ja kestävyyskysymyksissä myös organisaatioviestinnällä on suuri merkitys. Suuren kysynnän vuoksi turvallisuusviestinnän etiikasta on tullut polttava kysymys.

Johdanto

Kansainvälisten tutkimusten mukaan yksilöt ja yhteisöt pitävät turvallisuutta tärkeänä ja tavoiteltavana (Pew Research Center 2019; Pinker 2018). Turvallisuus on siis arvo eli hyvänä ja tavoiteltavana pidetty ominaisuus. Kotimaisen tutkimuksen mukaan turvallisuus on suomalaisille tärkein arvo (Rinta-Kiikka ym. 2018, 45). Turvallisuutta koskevalla ja edistävällä viestinnällä on siten arvopohjaista relevanssia, ja turvallisuusasiat kiinnostavat kansalaisia. Tästä huolimatta kaikki eivät ole erityisen turvallisuushakuisia, ja monet nauttivat jännityksestä ja riskinotosta sopivissa yhteyksissä. Ihmiset myös heikentävät turvallisuutta omalla toiminnallaan jopa maailmanlaajuisessa mittakaavassa, kuten ilmastokriisi ja luontokato osoittavat. Turvallisuuden arvostaminen ei siis takaa turvallisuutta. Samalla kaikkea inhimillistä toimintaa – myös turvallisuuspyrkimyksiä ja -viestintää – voidaan ja pitää arvioida eettisestä näkökulmasta.

Yksikään käsite ei ole erillään muista käsitteistä tai kielellisistä käytännöistä (Gasper 2015, 33). Siksi turvallisuudenkin ymmärtämiseksi on tarpeen perehtyä siihen liittyvän käsitteistön erilaisiin käyttöyhteyksiin ja -tarkoituksiin. Tässä artikkelissa turvallisuutta tarkastellaan ensisijaisesti Yhdistyneiden Kansakuntien esittämien luonnehdintojen ja niitä koskevan tutkimuskirjallisuuden pohjalta. Erityisen maininnan arvoinen on *Routledge Handbook of Human Security* (toim. Martin & Owen 2015). Turvallisuuskäsitteistön määrittely on sitäkin tärkeämpää, koska turvallisuuden (*security*) ja turvan

(*safety*) käsitteet ovat epätarkkoja, monitahoisia ja päällekkäisiä. Suomessa erilaisiin uhkiin ja riskeihin varautumiseen on puolustusministeriön alainen Turvallisuuskomitea valinnut toimintatavan, jota kutsutaan kokonaisturvallisuudeksi. Kokonaisturvallisuuden mallia ollaan päivittämässä, ja uuden selonteon mukaan turvallisuudessa painottuu tulevaisuudessa se, että Suomeen kohdistuu laaja-alaista vaikuttamista.

YK:n ihmiskeskeisen turvallisuuskäsityksen ja suomalaisen kokonaisturvallisuuskäsityksen analysointi auttaa ymmärtämään viimeaikaisen turvallisuuskeskustelun lähtökohtia ja suuntaviivoja. Samalla taustoitetaan turvallisuusviestinnän haasteita ja mahdollisuuksia.

Miksi turvallisuudesta pitää viestiä?

Turvallisuudesta viestimistä tarvitaan, jotta kansalaiset ja yhteiskunta osaisivat varautua erilaisiin uhkiin ja voisivat vähentää riskien toteutumisen todennäköisyyttä. Jos riskit kuitenkin toteutuvat, turvallisuusviestintä voi auttaa vähentämään haittoja ja nopeuttamaan vahingosta toipumista. Turvallisuutta lisäävien tietojen, taitojen ja asenteiden viestiminen on tärkeää, jotta kansalaiset ja yhteiskunta osaisivat toimia oikein ja voisivat säilyttää toimintakykynsä myös vaikeina ja epävarmoina aikoina. Turvallisuusviestintä ei ole kuitenkaan vain kansalaistaitojen opettamista, vaan sillä on myös yhteiskuntakriittinen ulottuvuus. Kritiikki voi kohdistua niin uhkien ja riskien aiheuttamiseen kuin puutteisiin viranomaistoiminnassa, riskeihin varautumisessa ja riskien vähen-

tämisessä. Viestinnän kriittiseen tehtävään liittyy myös se, että turvallisuutta parantavien resurssien tulee olla sopusoinnussa viestinnän kanssa. Jos kasvomaskeja ei ole yleisesti saatavilla, niiden käytön korostaminen koronaepidemian torjunnassa olisi ongelmallista.

Turvallisuudentunteen merkitys on korostunut Ukrainan sodan myötä, vaikka jo koronaepidemian aikana erityisesti viranomaisilla on ollut haasteita vastata epävarmuuden ilmapiiriin. Aiemmassa tutkimuksessa on todettu, että turvallisuudentunteen merkitys korostuu myös lisääntyvän vihapuheen ja vastakkainasettelun takia (Neuvonen 2015).

Turvallisuusviestintää tekevät muun muassa viranomaiset, tutkimuslaitokset, yritykset ja julkiset organisaatiot, järjestöt sekä uutis- ja ajankohtaismedia. Myös sosiaalisella medialla on oma roolinsa turvallisuusviestinnässä. Viranomaisten tehtävä on tiedottaa äkillisistä uhista ja vaaroista kaikille kansalaisille. Tämä voi tapahtua myös uutismedian tai sosiaalisen median, kuten Twitterin, avulla. Yksityiset yritykset ja julkiset organisaatiot keskittyvät usein omaa toimintaansa koskevaan tai siihen liittyvään turvallisuusviestintään. Turvallisuusviestintä voi olla myös osa laajempaa yritysviestintää ja markkinointia. Sosiaalinen media vaikuttaa turvallisuuden tunteeseen hyvässä ja pahassa, ja siellä voidaan jakaa eri medioiden turvallisuusviestintää. Sosiaalinen media on kuitenkin myös disinformaation ja erilaisten vaikuttamisyritysten, kuten ääriliikkeiden ja salaliittoteorioiden, tyysisä, mikä vähentää turvallisuutta ja lisää

turvattomuuden tunnetta (Räikkä 2021). Päättäjien ja viranomaisten tulisi kehittää myös sosiaalisessa mediassa tapahtuvan turvallisuusviestinnän vuorovaikutteellisuutta.

Aiempi keskustelu turvallisuuden viestinnästä

Turvallisuudesta viestimistä on kansainvälisessä keskustelussa hahmotettu Yhdistyneiden kansakuntien kehitysohjelman (UNDP) lanseeraaman inhimillisen turvallisuuden (*human security*) idean pohjalta (Gasper 2015). Se on otettu käyttöön jo aiemmin (1994) kuin suomalainen kokonaisturvallisuuden käsite. Molemmat käsitteet korostavat turvallisuuden muodostuvan useista tekijöistä. Käsitteissä on kuitenkin myös eroja. YK nostaa vahvemmin esille subjektiivisen turvallisuuden tunteen, kun taas suomalaisessa keskustelussa kiinnitetään paljon huomiota viranomaistoimintaan.

YK:n inhimillisen turvallisuuden käsite käynnisti laajan keskustelun erilaisista tavoista ymmärtää, mitä turvallisuus tarkoittaa ja mistä se syntyy. Keskustelun on nähty vastaavan ongelmiin, joista on arvosteltu varhaisempaa turvallisuuskäsitystä. Varhaisemmassa käsityksessä korostuivat puolustuspolitiikka, kansainvälinen sopimusjärjestelmä ja kansallisvaltioiden itsemääräämisoikeus (Martin & Owen 2015, 1). Nykyinen käsitys inhimillisestä turvallisuudesta keskittyy puolestaan ihmisoikeuksiin ja inhimillisen kehityksen ja kansallisen turvallisuuden kysymyksiin, mutta on laajempi kuin mikään näistä osa-alueista yksin (Sen 2015, 18).

Nobelisti Amartya Sen kiinnittää huomiota myös paljon kapeampaan ja henkilökohtaisempaan turvallisuuskäsitykseen. Suurin osa ihmisistä on ainakin ajoittain huolissaan omasta ja perheenjäsentensä turvallisuudesta (Sen 2015). Sen korostaa, että tähän yleisinhimilliseen turvallisuushuoleen on päättäjien ja poliitikkojen syytä suhtautua vakavasti. Myös tiedotusvälineillä on turvallisuushuolen käsittelyssä ja tarkastelussa tärkeä rooli. Se on tärkeä juuri siksi, että huoli turvallisuudesta vaikuttaa konkreettisesti ihmisten elämään. Ilman kytkeytymistä yksilön kokemusmaailmaan globaalin turvallisuuden ja kansallisen turvallisuuden kysymykset jäävät etäisiksi ja abstrakteiksi. Nämä poliittiset turvallisuuskäsitykset määrittävät usein sotilaallisen valmiuden, ekologisen kantokyvyn sekä erilaisten kansallisten ja kansainvälisten ongelmanratkaisumeکانismien perusteella. Turvallisuuden laajojen ja jopa globaalien ulottuvuuksien kytkeminen yksilön kokemusmaailmaan on turvallisuusviestinnälle iso haaste.

Kokonaisturvallisuus

Valtioneuvosto (2017, 93) määrittelee kokonaisturvallisuuden tilaksi, jossa on varauduttu yhteiskunnan elintärkeisiin toimintoihin kohdistuviin uhkiiin ja riskeihin. Elintärkeiksi toiminnoiksi on nimetty johtaminen, kansainvälinen ja EU-toiminta, puolustuskyky, sisäinen turvallisuus, talous, infrastruktuuri, huoltovarmuus, väestön toimintakyky ja palvelut sekä henkinen kriisinkestävyys (emt., 14). Suomalaisen viranomaisten ruotsin- ja englanninkieliset käännökset *kokonaistur-*

vallisuudelle ovat *övergripande säkerhet* ja *comprehensive security*. Käsite on suomalainen, mutta idea ymmärretään muuallakin, vaikka sanatarkkaa vastinetta kokonaisturvallisuudelle ei olisi.

Kokonaisturvallisuus-sana viittaa siihen, että turvallisuus koostuu osista. Se koostuu osista, koska uhkia ja riskejäkin on monenlaisia. On kaikki syy ajatella, että kokonaisturvallisuus on enemmän kuin vain osiensa summa. Tämä johtuu ensinnäkin turvallisuuden eri puolten ja ulottuvuuksien keskinäisriippuvuudesta ja takaisinkytkennöistä. Esimerkiksi puolustuskykyä tukee kansainvälisten suhteiden aktiivinen ja rakentava hoitaminen sekä osallistuminen kansainväliseen sopimusjärjestelmään. Toisaalta kansainväliset sopimukset ja Euroopan unionin jäsenyys sisältävät sellaisia ehtoja ja vaatimuksia, jotka edellyttävät Suomelta sitoutumista sotilaallisen puolustuskyvyn ylläpitämiseen erityisellä tavalla ja tasolla (Suhonen 2016). Nato-jäsenyys lisäksi näitä sitoumuksia merkittävästi.

Juuri turvallisuuskysymyksissä politiikan eri osa-alueet kytkeytyvät vahvasti toisiinsa. Siksi poliittisten päätösten ja sitoumusten turvallisuusvaikutuksista on tärkeä viestiä kansalaisille ja päättäjille jo valmisteluvaiheessa. Erityistä tarvetta on viestinnälle, joka taustoittaa turvallisuustarpeita ja arvioi suunniteltujen ja tehtyjen päätösten seurauksia. Tämä on relevanttia esimerkiksi keskusteltaessa sotilaallisesta liittoutumisesta ja kansainvälisestä puolustusyhteistyöstä.

Turvallisuus – asiantila ja tunne

Turvallisuustilanne ja turvallisuuden tunne liittyvät usein toisiinsa, mutta niiden välillä ei välttämättä ole syy-seuraussuhdetta. Turvallisuuden tunne voi olla objektiivisesta turvallisuudesta tai sen puutteesta riippumaton. Niin on erityisesti silloin, kun yksilöllä tai yhteisöllä ei ole riittävästi tietoa merkittävistä riskeistä tai vaaroista. Turvallisuuden tunteeseen tuudittautuminen voi koitua kohtalokkaaksi. Juuri siksi turvallisuutta uhkaavista vaaroista viestiminen on tärkeää ja voi ennalta estää onnettomuuksia.

Joku voi kuitenkin pitää parempana, että emme tunnista kerralla kaikkia uhkia. Sellainen tieto lisäisi tuskaa ja voisi viedä toimintakyvyn. Kokonaisturvallisuudesta puhuminen näyttää kuitenkin edellyttävän, että meillä on edes alustava käsitys merkittävien uhkien ja riskien kokonaisuudesta. Sellaisen kuvan muodostamisessa viestinnällä on tärkeä rooli. Kokonaisturvallisuuden malli toimii hyvin, kun viranomaisten ei tarvitse taistella resursseista. Kriiseissä voi kuitenkin olla pulaa juuri resursseista.

Kokonaisturvallisuus tähtää objektiivisen turvallisuuden luomiseen ja ylläpitämiseen, mutta myös siihen, että kansalaiset voisivat tuntea olonsa turvalliseksi. Objektiivisesti turvallisissa oloissa saattaa paradoksaalisesti käydä kuitenkin niin, että melko vähäisetkin uhat järkyttävät subjektiivista turvallisuuden tunnetta. Tämä asettaa turvallisuusviestinnälle suuria vaatimuksia: miten viestiä uhista ja riskeistä oikeaan aikaan ja oikealla tavalla, liioittelematta ja vähättelemättä?

Yhteiskunnan kokonaisturvallisuudessa on kyse eri osa-alueiden, kuten sotilaallisen turvallisuuden, energiaturvallisuuden ja ympäristöturvallisuuden koordinoinnista ja kehittämisestä kokonaisuutena. Siihen tarvitaan hallintoalueiden rajat ylittäviä päätöksiä ja toimenpiteitä. Siihen tarvitaan myös organisaatioita ja viranomaisia, joiden tehtävänä on suunnitella ja ohjata eri osa-alueiden yhteensovittamista. Monitahoisista päätöksistä kertomisessa ja ratkaisujen selittämisessä on viranomaisten edustajilla, toimittajilla ja tiedotusvälineillä tärkeä tehtävä.

Sisäinen ja ulkoinen turvallisuus

Kokonaisturvallisuudella on sisäinen ja ulkoinen puolensa, ja niillä muun muassa ekologinen, poliittinen ja maantieteellinen ulottuvuutensa (Turvallisuuskomitea 2018). Sisäiseen kokonaisturvallisuuteen kuuluvat yhteiskuntarauha, taloudellinen ja poliittinen vakaus, puhdas luonto, pakolaiskriisien, terrorismin uhan ja tietoturva-uhkien käsittelykyky sekä periaatteessa kaikki se, mikä vahvistaa demokratiaa ja kansalaisten hyvinvointia. Siten sisäistä turvallisuutta voivat ylläpitää esimerkiksi koulut ja muut oppilaitokset sekä sosiaali- ja terveyspalvelut.

Ulkoiseen kokonaisturvallisuuteen kuuluvat sotilaallisten uhkien torjunta, lähialueiden ja maailman rauha, kyky torjua ilmastonmuutosta ja muita maiden rajat ylittäviä ympäristöuhkia, pakolaisongelmien ratkaisu, kauppasotien ja kansainvälisen terrorismin ehkäisy ja niin edelleen. Ulkoista kokonaisturvallisuutta on perinteisesti käsitelty ulko- ja puolustus-

poliittisena kysymyksenä, mutta kokonaisturvallisuuteen vaikuttavat myös monet kauppa- ja ympäristöpoliittiset tekijät.

Turvallisuus on myös sosiaalinen konstruktio, jota koskevaa tarvetta luodaan tunnistamalla ja maalaillemalla uhkakuvia. Siihen perustuu vakuutusten, hälytysjärjestelmien ja eloonjäämispakkausten myynti. Siihen perustuvat myös hävittäjäkaupat ja sotilasliitot.

Kokonaisturvallisuuteen tähtäävä viranomais- ja vaarassa vähentävä turvallisuuden tunnetta puhumalla uhista ja turvaratkaisuista. Riskitietoisuus voi lisätä turvattomuutta. Siksi joku voisi ehdottaa, että halvin tapa lisätä kokonaisturvallisuutta on välttää julkista keskustelua aiheesta. Tämä tietysti edellyttää, että turvallisuus ei ole jo järkkynyt eikä pelko vallannut mieltä. Silloin salailu vain pahentaa tilannetta. Kun kriisi on päällä, hyvä tapa lisätä kokonaisturvallisuutta on rauhallinen puhe ja käytös. Tasavallan presidentti on onnistunut siinä hyvin. Rauhallisen puheen ja käytöksen lisäksi tarvitaan turvaratkaisuja. Niitä on monenlaisia ja -hintaisia. Kaikkiin uhkiin ei ole ratkaisua, mutta aina ei tiedetä etukäteen, mihin ratkaisua ei ole.

Turvallisuuden psykologinen tausta

Koska turvallisuus on ihmisten henkilökohtainen intressi, on syytä kiinnittää huomiota myös sen psykologiseen taustaan. Eri alojen tutkijat ovat esittäneet, että turvallisuus on yksi ihmisen perustarpeista (Maslow 1943, 376–380; Staub 2003, 2; Doyal & Gough 1991, 214–213). Abraham Maslow piti turvallisuutta ensisijaisena

psykologisena tarpeena sellaisten fysiologisten perustarpeiden kuin ilman, veden ja ruoan jälkeen. Maslowin tarvehierarkia esitetään usein pyramidina, jossa pohja edustaa henkiinjäämisen biologisia edellytyksiä. Muut perustarpeet, kuten turvallisuus, rakkaus, arvostus ja itsensä toteuttaminen, ovat myös universaaleja, mutta eivät suoranaisesti välttämättömiä ihmisen hengissä säilymiselle.

Mitä ylemmäs edetään tarpeiden hierarkiassa ja mitä yksityiskohtaisempia tarpeita ja toiveita tarkastellaan, sitä epäilyttävämmältä voi tuntua väite, että ihmisten tarpeet ovat universaaleja. Maslow (1943, 389) itse totesi seuraavasti:

Varmastikin missä tahansa kulttuurissa yksilön tietoinen motivaatiosäiltö on yleensä hyvin erilainen kuin toisessa yhteiskunnassa elävän yksilön tietoinen motivaatiosäiltö. Antropologien yhteinen kokemus on kuitenkin, että ihmiset, jopa eri yhteiskunnissa, ovat paljon samankaltaisempia kuin olettaisimme heidät ensi kertaa kohdattuamme ja että kun tunnemme heidät paremmin, näyttää löytyvän yhä enemmän tätä yhteistä.

Näin Maslow myönsi yksilöiden ja kulttuurien välillä olevan ”motivaatiosäiltöihin” liittyviä eroja, vaikka monet tarpeet ja motiivit myös yhdistävät eri taustoista tulevia ihmisiä. Nämä erot ja yhtäläisyydet liittyvät myös turvallisuuden tarpeeseen, mikä on merkityksellinen seikka viestintän näkökulmasta. Viestintää ei välttämättä voida räätälöidä jokaiselle yksilölle tai tapaukselle erikseen, vaikka siihen olisikin tarvetta.

Yksilöiden kokemana turvallisuuden tunne muodostuu monista tekijöistä, joista toiset ovat keskeisempiä kuin toiset. Niinpä esimerkiksi työpaikan saanti tai vakavasta sairaudesta parantuminen voi lisätä yksilön turvallisuuden tunnetta merkittävästi. Yksittäisiin asioihin liittyvä turvallisuuden tunne on kuitenkin taipuvainen ajan myötä haalistumaan. Terveys ja työpaikka voivat alkaa tuntua itsestään-selvyyksiltä eivätkä välttämättä enää lisää turvallisuuden tunnetta varsinkaan, jos on jo ilmaantunut uusia huolia.

Ukrainan sotaa koskeva laaja kansainvälinen uutisointi ja Suomessa voimakkaasti vilkastunut keskustelu Nato-jäsenyydestä ovat jättäneet monet muut kriisit, kuten koronaepidemian, ilmastomuutoksen ja luontokadon varjoonsa. Turvallisuus on järkkynyt. Silti monet, elleivät useimmat, ihmiset ovat mieluummin perillä tilanteesta kuin tietämättömiä. Kansalaiset pitävät totuutta ja rehellisyyttä tärkeämpänä kuin tietämättömyyteen perustuvaa turvallisuuden tunnetta, oli sitten kyse sodasta, epidemioista tai ympäristöongelmista.

Turvan ja turvallisuuden käsitteet

Näiden alustavien näkökohtien pohjalta voimme ryhtyä tunnistamaan ja analysoimaan turvallisuuteen liittyviä peruskäsitteitä. Aloitetaan muutamilla arkisilla havainnoilla termien 'turva' (*safety*) ja 'turvallisuus' (*security*) käytöstä. On helppo tunnistaa esimerkkejä, joissa 'turva' viittaa vaaraa vähentävään tukeen, välineeseen tai toimenpiteeseen. Ennen vanhaan Suomessakin sanottiin, että

lapset ovat vanhuuden turva. Amerikassa monet uskovat aseiden tuovan turvaa. Turva voi tarkoittaa myös sijaintia tai paikkaa, jossa ei ole vaaraa tai josta vaaraa vastaan voidaan hyvin puolustautua (Martin & Owen 2015). Siten turvallisuutta parantavista välineistä ja toimenpiteistä tavoiteltava hyöty ymmärretään turvan ja vaaran muodostaman käsiteparin pohjalta. Esimerkiksi perhe ja ystävät sekä koulutus, työ ja terveydenhoito voivat olla osa yksilön turvaverkkoa. Monille koti on suoja ja turvapaikka, vaikka ikävä kyllä koti voi tuntua myös turvattomalta.

Turvallisuus on puolestaan tila tai olosuhde, jossa välittömiä tai merkittäviä uhkia ja riskejä ei ole tai jossa uhkia ja riskejä voidaan hallita ja lieventää. Turvallisuus on aina suhteessa todelliseen tai kuviteltuun uhkaan. Virukset, madot ja hakereiden hyökkäykset voivat mahdollisesti uhata mitä tahansa internetiin yhdistettyä laitetta. Tällaista laitetta voidaan suojata kyberturvallisuusuuhilta palomuurilla ja virustentorjuntaohjelmistolla. On myös olemassa erilaisia turvallisuuden tasoja eli yksi kohde tai olosuhde on turvallisempi kuin toinen. Joku tai jokin voi olla turvassa erityisiltä riskeiltä tai vaaroilta eli riskit ja vaarat eivät uhkaa niiltä riittävästi suojattua. Hillopurkki on turvassa putoamiselta, kun se siirretään hyllyn reunalta peremmälle. Jokin muu paikka kuin hylly voi kuitenkin olla vielä turvallisempi. Turvallisin vaihtoehto on monissa tapauksissa myös suositeltavin, ellei henkilö ole tietoisesti valmis hyväksymään riskejä, kuten vaikkapa osakesijoituksiin liittyviä moninaisia epävarmuuksia.

Luonnolliset ja ihmisen aiheuttamat turvallisuusriskit

Yhdistyneiden kansakuntien raporteissa (UNDP 1994 ja CHS 2003) turvallisuus (*security*) määritellään olosuhteiksi, joissa on mahdollista suojautua sellaisilta vahingoilta ja muilta ei-toivotuilta seurauksilta, jotka johtuvat ihmisen tahallisesta toiminnasta. Turvalla (*safety*) taas viitataan olosuhteisiin, joissa on mahdollista suojautua tahattomilta vaaroilta ja vahingoilta. Vaikka siis turvan ja turvallisuuden käsitteet liittyvät läheisesti toisiinsa, ne voidaan erottaa ihmisen roolin perusteella: turvallisuus koskee ihmisen toiminnasta riippuvaisia tekijöitä ja turva puolestaan luonnollisia eli ihmisen toiminnasta riippumattomia tekijöitä.

Filosofit ovat paljon keskustelleet luonnollisten ja ihmisen toiminnasta riippuvaisten tekijöiden erosta tarkastellessaan pahan ongelmaa. Ihmisestä riippuvaisella eli moraalisen pahalla tarkoitetaan vahinkoa ja kärsimystä, joka aiheutuu ihmisen tahallisista teoista tai käyttäytymisestä ja jota voidaan siksi arvioida moraalisiin perustein. Luonnollinen paha taas viittaa sellaisiin luonnonkatastrofeihin kuin tulviin ja maanjäristyksiin sekä muihin luonnollisten ja ihmisen toiminnasta riippumattomien tekijöiden aiheuttamiin vahinkoihin ja menetyksiin, kuten sairauksiin ja onnettomuuksiin. Ero moraalisen ja luonnollisen pahan välillä ei kuitenkaan ole kaikilta osin veitsenterävä. Monien, ellei useimpien, onnettomuuksien taustalla on inhimillisiä käytäntöjä (esim. liikenne, energian tuotanto ja kulutus, asuminen ja teollisuusprosessit) ja ihmisen kehittä-

tämää tekniikkaa (esim. koneet, laitteet, ajoneuvot), vaikka onnettomuudet sinänsä olisivatkin tahattomia ja edustaisivat siksi pikemmin luonnollista kuin moraalista paha (Neiman 2015, 23). Esimerkiksi liikenneonnettomuuksissa ihmisen toiminta on useimmiten ratkaiseva, vaikka onnettomuus sinänsä olisi vahinko ja tahaton.

Des Gasper (2015) kiinnittää huomiota siihen, että erilaiset turvallisuuden määritelmät ovat eri laajuisia. Laajimmassa merkityksessään inhimillinen turvallisuus sisältää kaikkien sellaisten valmiuksien kehittämisen ja laajentamisen, jotka vahvistavat ihmisen kyvykkyksiä ja luovat uusia mahdollisuuksia inhimilliselle kukoistukselle (Gasper 2015, 33). Näihin kyvykkyksiin kuuluvat kaikki sellaiset tiedot ja taidot, joita pidetään hyvinä ja hyödyllisinä ja joita ihmisillä voi olla yksilöinä ja erilaisten ryhmien jäseninä. Siten turvallisuus voidaan määritellä olosuhteiksi, joissa inhimillinen kukoistus on kaikin puolin mahdollista ja kestävä.

Turvallisuus kestäväenä kehityksenä

Tunnetuin kestävä kehityksen määritelmä on esitetty Brundtlandin komission raportissa vuodelta 1987. Sen mukaan ”kestävä kehitys on kehitystä, joka tyydyttää nykyhetken tarpeet viemättä tulevilta sukupolvilta mahdollisuutta tyydyttää omat tarpeensa” (WCED 1987, 8). Määritelmä on melko väljä ja siksi käyttökelpoinen monessa yhteydessä.

Kestävyys voisi olla kuitenkin neutraalimpi käsite kuin kestävä kehitys. Kehityksellä viitataan usein talouskasvuun ja teknologiseen edistykseen, ja siten kestävä

kehitys merkitsee teknologian ja talouskasvun aiheuttamien ongelmien lieventämistä, mutta ei välttämättä teknologiarippuvaisuuden ja jatkuvan talouskasvun kyseenalaistamista (Lehtonen 2018, 191, 193).

Kestävyuden käsitettä voidaan hyödyntää eri tavoin turvallisuutta koskevien tarkastelujen yhteydessä. Ympäristönsuojelijat tarkoittavat kestävyydellä ekologista hyvinvointia ja turvallisuutta. Monet yrittäjät tarkoittavat kestävyydellä taloudellista suoritus- ja kilpailukykyä sekä turvallisuutta, joka syntyy yrityksen tehokkuudesta ja vakavaraisuudesta. Yleisellä tasolla kestävyydellä katsotaan olevan kolme tai neljä pääulottuvuutta: ekologinen, sosiaalinen (tai sosiaalinen ja kulttuurinen) sekä taloudellinen. Ne kytkeytyvät tiiviisti toisiinsa niin, että ei ole mahdollista saavuttaa mielekkäällä tavalla hyvää tasoa millään niistä ilman, että kaikilla ulottuvuuksilla on saavutettu kestävyuden vähimmäistaso (Frigo 2018, 84). Turvallisuus eräänlaisena kestävyuden summuna on siis monitahoinen ilmiö. Tästä seuraa myös, että erilaiset alueelliset järjestelyt ja paikalliset osajärjestelmät eivät voi olla turvallisia ja kestäviä pitkällä aikavälillä, jos globaali kokonaisuus on kestämaton. Turvallisuus ja kestävyys ovat viime kädessä koko maapalloa koskevia, planetaarisen tason ominaisuuksia.

Ihmislähtöinen turvallisuus

YK:n inhimillisen kehityksen (UNDP 1994) raportti esittää, että turvattomuuden tunne tulee monille ihmisille pikemmin arjen huolista kuin maailmanlaajuisen katastro-

fin pelosta, vaikka monet ihmiset ovatkin huolissaan esimerkiksi ilmastonmuutoksesta. Työ, toimeentulo, terveys ja omat lapset – nämä ovat ihmisten tärkeimpiä huolenaiheita kaikkialla maailmassa. Siksi YK:n raportissa turvallisuus määritellään sellaisten uhkien kuin nälän, sairauksien, rikollisuuden ja sortotoimien taustaa vasten. Raportti pitää sekä henkilökohtaisen että yhteisöllisen turvallisuuden edellytyksenä, että ihmiset voivat suojautua niin moraaliselta kuin luonnolliseltakin pahalta. Raportti luonnehtii turvallisuutta ”suojaksi äkillisiltä ja loukkaavilta häiriöiltä (*sudden and hurtful disruptions*) joka-päiväisessä elämässämme – sattuiivatpa ne sitten kotona, työpaikalla, yhteisössämme tai ympäristössämme” (UNDP 1994, 3).

Samassa raportissa turvallisuutta pidetään maailmanlaajuisena huolenaiheena, joka koskee niin rikkaiden kuin köyhien maiden ihmisiä. Työttömyys, alkoholi ja huumeet, rikollisuus, saastuminen ja ihmisoikeusloukkaukset ovat todellisia uhkia monille yksilöille ja yhteisöille. Tällaiset uhat ovat jatkuvia ja muuttuvia; uhan aste vaihtelee paikasta ja tilanteesta toiseen. Lisäksi erilaiset turvallisuusuhat liittyvät usein toisiinsa. Nälänhädät, pandemiat, saastuminen, huume- ja ihmiskauppa, terrorismi, etniset kiistat ja yhteiskuntien hajoaminen eivät välttämättä pysähdy valtioiden rajoille. Tällaiset uhat ja onnettomuudet voivat vaikuttaa suoraan tai välillisesti kaikkiin ihmisiin. YK:n inhimillisen kehityksen raportti korostaakin, että turvallisuus on helpointa varmistaa varhaisella puuttumisella (UNDP 1994, 22–23).

Lisäksi raportissa kiinnitetään huomiota siihen, että erilaiset uhat voivat kasaantua ja johtaa jatkuvaan eriarvoistumiseen etnisten ryhmien tai alueiden välillä. Väkivalta voi kummuta yhteiskunnallisesta eriarvoisuudesta, joka liittyy valta-asemiin ja taloudellisiin etuoikeuksiin. Kun ihmiset näkevät turvallisuutensa olevan uhattuna, heistä tulee usein vähemmän suvaitsevaisia, kuten kansallismielisyyden ja oikeistopopulismin nousu maailmanlaajuisesti osoittaa (UNDP 1994, 23). Siksi yhteiskunnallisen eriarvoisuuden käsittely mediassa on tärkeää, mutta myös vaativaa aiheen monimutkaisuuden ja sensitiivisyyden vuoksi.

YK:n inhimillisen turvallisuuden raportti (CHS 2003) kytkee yhteen turvallisuuden ja perusvapauksien suojaamisen. Siten raportti pitää turvallisuuden ytimenä sitä, että ihmisiä suojellaan yleisiltä ja vakavilta uhilta. Suojelussa voidaan onnistua tekemällä yhteistyötä eri etuja ja arvoja, kuten ympäristöä, taloutta ja kulttuuria, edustavien yhteiskunnallisten toimijoiden välillä. Tällaisiin toimijoihin kuuluvat muun muassa poliittinen valta, elinkeinoelämä ja kansalaisjärjestöt (CHS 2003, 4).

Molemmat tässä tarkastellut YK:n asiakirjat puolustavat ihmislähtöisen turvallisuuden käsitettä. Raporttien mukaan turvallisuus koostuu erilaisista toisiinsa liittyvistä ulottuvuuksista, kuten ympäristö-, talous- ja sotilasasioista. Puute yhdessä ulottuvuudessa ei automaattisesti johda toisten ulottuvuuksien vahvistumiseen. Pikkemminkin turvallisuuden puute yhdessä ulottuvuudessa voi lisätä turvattomuutta myös toisissa. Esimerkiksi ympäristöuhat

voivat johtaa taloudellisiin uhkiin, jotka taas voivat heikentää yleistä mielialaa ja tulevaisuudenuskoa sekä johtaa köyhyyteen ja sairastumiseen. Toisiinsa liittyvistä tekijöistä punoutuu riskien verkosto, joka uhkaa kansalaisten kokonaisturvallisuutta. Siksi uhkien keskinäisriippuvuuden ja siihen liittyvien eettisten näkökohtien analysointi on välttämätöntä turvallisuusvaatimusten ymmärtämiseksi.

Turvallisuuden etiikka

Suurten maailmanlaajuisien uhkien, kuten luontokadon ja ilmastonmuutoksen sekä taloudellisen ja yhteiskunnallisen eriarvoisuuden, keskellä voi tuntua luontevalta määritellä etiikka normeiksi, jotka estävät ihmisiä vahingoittamasta toisiaan ja ympäristöä (Lehtonen 2021). Tästä voidaan johtaa, että etiikka liittyy olennaisesti turvallisuuteen ja että muut sellaiset tärkeät eettiset näkökohdat kuin velvollisuuksien täyttäminen, hyveiden ja luontevahvuuksien kehittäminen, myötätunto ja yhteisöllinen käyttäytymisen palvelevat lopulta samaa tavoitetta: turvallisuutta niin henkilökohtaisella kuin yhteiskunnallisellakin tasolla. Tämä tarkoittaa, että turvallisuuden etiikka ei ole pelkästään etiikan osa- tai erityisala, vaan etiikan ydintä ja sen keskiössä. Joku voi kuitenkin huomauttaa, että turvallisuuden korostaminen johtaa helposti etiikan välineellistämiseen ja liittyy etiikan vahvasti yhteen erityiseen ajattelutapaan ja perinteeseen: utilitarismiin ja seurausetiikkaan. Tähän voidaan vastata, että mikään ei sinänsä pakota muotoilemaan ja kehittämään etiikkaa ylipäänsä ja

turvallisuuden etiikkaa erityisesti pelkätään utilitarististen lähtökohtien pohjalta, vaan myös muilla etiikan malleilla, kuten velvollisuusetiikalla, sopimusteoriolla, hyve-etiikalla ja huolenpidon etiikalla, on tärkeä rooli turvallisuutta koskevissa eettisissä tarkasteluissa.

Turvallisuuteen liittyvistä eettisistä kysymyksistä ja pohdinnoista on syytä aluksi todeta, että eri etiikan mallit avaavat erilaisia näkymiä. Seurausetiikan malleista tunnetuin on utilitarismi eli hyötyetiikka, jonka mukaan turvallisuudella tähdätään hyötyihin, kuten rauhaan, hyvinvointiin ja vaurauteen. Turvallisuus on myös välttämätöntä sekä yksilöiden että yhteiskuntien toimintakyvylle. Velvollisuusetiikassa turvallisuustarkastelut keskittyvät usein perus- ja ihmisoikeuksien suojeluun ja muihin velvollisuuksiin, jotka järkipäri-

sesti voidaan tunnistaa universaaleiksi eli kaikkia ihmisiä koskeviksi. YK:n ihmisoikeuksien yleismaailmallinen julistus ja raportit inhimillisestä turvallisuudesta tukeutuvat vahvasti tähän lähestymistapaan.

Kansainvälisessä sopimusjärjestelmässä ja poliittisissa neuvotteluissa turvallisuusetiikka keskittyy sitoumuksiin ja käytäntöihin, joita tehdään turvallisuuden ja vakauden parantamiseksi yhteiskuntien sisällä ja eri valtioiden välillä. Hyve-etiikka taas pyrkii tunnistamaan ja määrittämään sellaisia yksilöille kuuluvia luonteenpiirteitä ja toimintatapumuksia, jotka ovat välttämättömiä turvallisuudelle ja joita voidaan synnyttää kasvatuksen ja koulutuksen avulla. Huolenpidon etiikka pitää turvallisuutta huolenpitoon liittyvien ihmisuhteiden ja käytäntöjen perustana ja tuloksena (ks. taulukko 1).

Taulukko 1. Lähestymistapoja turvallisuuteen eri etiikan perinteissä

	Turvallisuuden idea	Miksi turvallisuus on tärkeää?
Seurausetiikka, utilitarismi	Turvallisuus on eettisen toiminnan tavoite ja perimmäinen hyvien tekojen tekemisestä saatava hyöty.	Turvallisuutta tarvitaan monien muiden yhteiskunnassa tärkeiden ja hyödyllisten asioiden (esim. rauhan, hyvinvoinnin ja vaurauden) saavuttamiseksi.
Velvollisuusetiikka	Perimmäinen eettinen velvollisuus on edistää yksilöiden ja yhteisöjen turvallisuutta.	Aktiivinen osallistuminen muiden ihmisten turvallisuuden ylläpitämiseen tarkoittaa, että heitä pidetään päämääränä sinänsä.

Yhteiskunta-sopimusteoriat	Turvallisuus perustuu lain-säädäntöön, sopimuksiin ja sitoumuksiin.	Turvallisuus on yksi niistä asioista, joista kaikki yhteiskunnan jäsenet voivat hyötyä, ja turvallisuus on yksi hyvän yhteiskunnan tunnusmerkeistä.
Hyve-etiikka	Turvallisuus edellyttää rauhanomaisia ja oikeudenmukaisia yhteiskuntia, joiden jäsenillä on hyveitä, kuten käytännöllinen viisaus, rohkeus, kohtuullisuus ja oikeudenmukaisuus.	Turvallisessa yhteiskunnassa ja hyvän hallinnon puitteissa eläminen lisää mahdollisuuksia kehittää hyveitä ja luonteen vahvuuksia.
Huolenpidon etiikka	Huolenpito luo turvallisuutta, joka on perusta yksilöiden suotuisalle kehitykselle.	Turvallisuus on sekä huolenpidon tulos että sen syy.

Etiikan perustavat näkökulmavaihtoehdot tiivistetään usein seurausetiikkaan ja velvollisuusetiikkaan. Jälkimmäisen mukaan etiikan tärkein tehtävä on rajata hyväksyttävän eli oikean toiminnan ja käyttäytymisen alue ei-hyväksyttävän eli väärän toiminnan ja käyttäytymisen alueesta. Turvallisuuden kannalta tämä tarkoittaa sellaisten toimintatapojen omaksumista ja järjestelmien rakentamista, joissa keskeistä on velvoittavan, sallitun ja kielletyn toiminnan erottaminen toisistaan. Velvollisia olemme siihen, mitä pitää tehdä; sallittua on se, mitä saa tehdä, ja kiellettyä se, mitä ei saa tehdä. Tässä rajanvedossa käytettäviä sääntöjä voidaan verrata pelejä määrittäviin konstitutiivisiin sääntöihin (Myerson 1997). Esimerkiksi shakkia voi pelata vain niiden sääntöjen mukaan, jotka määrittävät, mitkä siirrot

ovat shakissa sallittuja. Nuo säännöt ovat shakille perustavia. Samoin turvallisuutta eri yhteyksissä, kuten liikenteessä ja työelämässä, määrittävät säännöt, jotka kertovat, mitkä ovat velvollisuutemme, mikä on sallittua ja mikä on kiellettyä.

Seurausetiikan tehtävä turvallisuusjärjestelmässä on puolestaan optimoida päätöksentekoa ja käytäntöjä ja erottaa vaaraton toiminta vaarallisesta ja riskialttiista. Siten utilitaristista etiikkaa voidaan verrata strategiisiin sääntöihin, jotka määrittelevät, miten peliä pelataan optimaalisesti ja voittavasti. Tämä edellyttää sellaisten järjestelmien luomista, jotka voivat tunnistaa toteuttamiskelpoiset ja optimaaliset toimintatavat eri tilanteissa ja olosuhteissa (Boddington 2017; Bonnefon ym. 2016). Klassinen utilitaristinen periaate viitoittaa tietä tällaiselle tunnistam-

miselle: ”Valitse suurin mahdollinen hyöty suurimmalle mahdolliselle joukolle!”

Tämän periaatteen soveltamisen ja hyväksyttävyyden arviointi kuuluu turvallisuusviestinnän keskeisiin kysymyksiin, kuten on nähty koronakriisin yhteydessä.

Ihmisarvo turvallisuuden lähtökohtana

Valtion ja kuntien toiminnassa turvallisuusviestintä liittyy vahvasti julkisiin palveluihin ja kansalaisten perusoikeuksien turvaamiseen. Siten valtion ja kuntien viestijöille turvallisuusviestintä saattaa olla tutumpaa kuin yritysten viestijöille. Yritysviestijän ykkösehtävä Pohjoismaissa on luottamuksen rakentaminen ja ylläpitäminen suhteessa asiakkaisiin ja sidosryhmiin (Hautakangas & Gerlander 2021, Kuvaja & Malmelin 2008, Lappalainen 2016, Rydenfelt & Juholin 2016). Turvallisuuden ja luottamuksen suhteesta yhteiskunnissa on keskusteltu jo kauan. Turvallisuutta ja luottamusta yhdistävänä tekijänä on pidetty toisen ihmisen tai ryhmän arvon ja oikeuksien tunnustamista.

Hegel (1977, 114) luonnehti elämää yhteiskunnassa taisteluksi tunnustamisesta. Vaikka luonnehdinnan on useimmiten ymmärretty viittaavan yksilöiden arvoon ja identiteettiin, tunnustamisen käsite on tärkeä myös silloin, kun tarkastellaan sellaisten ryhmien ja yhteisöjen kuin etnisten ryhmien ja kulttuurivähemmistöjen turvallisuutta. Hegel tarkoitti tunnustamisella yksilön tunnustamista niin, että tällä on erityisiä oikeuksia ja velvollisuuksia. YK:n jäsenmaat tunnustavat ihmisoikeuksien yleismaailmallisessa julistuksessa (UDHR 1948), että yksilöillä ja yhteisöillä

(esim. kansoilla, etnisillä, kulttuurisilla ja uskonnollisilla ryhmillä, erilaisilla vähemmistöillä) on erityisiä oikeuksia ja velvollisuuksia. Julistuksen kolmannen artiklan mukaan jokaisella ihmisellä on oikeus henkilökohtaiseen turvallisuuteen. Sama todetaan myös Euroopan ihmisoikeussopimuksessa (artikla 5).

Jos yksilölle tai yhteisölle on myönnetty sellaisia erityisiä oikeuksia kuin vapaus ja turvallisuus, siitä katsotaan seuraavan, että kyseisen yksilön tai yhteisön pitäisi vastavasti kunnioittaa muiden samanlaisia oikeuksia. On siis olemassa vastavuoroinen velvollisuus kunnioittaa muiden ihmisten turvallisuutta. Tämä on yksi syy sille, miksi tunnustamista koskevat vaatimukset ovat yksilöille ja yhteisöille tärkeitä.

Filosofi ja sosiologi Axel Honneth kiinnittää huomiota siihen, että tunnustamatta jättäminen synnyttää sosiaalisia kamppailuja ja heikentää turvallisuutta. Tunnekokemukset, jotka liittyvät muiden ihmisten asenteisiin ja käyttäytymiseen itseä kohtaan, saavat yksilön ajattelemaan, että hänet joko tunnustetaan tai torjutaan. Jos yksilö torjutaan, hän voi tuntea itsensä hylätyksi ja turvattomaksi (Honneth 1995, 138). Siten turvattomuus on sosiaalisten kamppailujen taustalla oleva psykologinen tekijä. Lisäksi turvattomuuden kokemukset voivat tarjota alustan poliittisille kiistoille ja monenlaiselle sosiaaliselle liikehdinnälle (Honneth 2007). Turvattomuus voi johtaa myös perääntymiseen tai vastarintaan. Näitä ongelmia on pyritty estämään tunnustamalla yleiset ja yhteiset ihmisoikeudet, joihin kuuluu myös jokaisen ihmisen oikeus turvallisuuteen.

Honneth siis paikantaa yhteiskunnallisten kiistojen lähteen ja perustan tunnustamisen puutteeseen (Fraser & Honneth 2003, 174; Honneth 1995, 168). Toisten ihmisten tunnustaminen on välttämätön edellytys poliittiselle ja yhteiskunnalliselle turvallisuudelle.

Käytännön neuvoja viestinnän ammattilaisille

Viestijän on tärkeä tunnistaa turvallisuusviestintään vaikuttavia tekijöitä ja reuna-ehdoja. Niitä ovat muun muassa seuraavat:

1. Vain yksilö voi kokea turvallisuutta – henkilökohtaisesti tai yhteisön jäsenenä. Yksilön perspektiivin ensisijaisuus vaikuttaa myös siihen, millaista turvallisuusviestinnän tulisi olla. Tärkeää on tunnistaa yksilön arvo ja kokemus.
2. Tähän liittyy viestintäkontekstin huomioon ottaminen, läpinäkyvyys ja ennakoiminen. Erityisen tärkeää on ottaa huomioon myös turvallisuutta koskeva disinformaatio ja vaikuttamisyrietykset, joihin kuuluvat esimerkiksi salaliittoteoriat.
3. Turvallisuudella on subjektiivinen ja objektiivinen puolensa: turvallisuuden tunne ja turvallisuustilanne. Molemmat puolet on syytä ottaa huomioon turvallisuusviestinnässä.
4. Turvallisuutta koskevalla viestinnällä on tärkeä käytännöllinen päämäärä, joka liittyy sekä uhiin varautumiseen että toimintakyvyn säilyttämiseen vaikeissa tilanteissa.
5. On tärkeää nähdä, että turvallisuuden liittyvistä asioista, erityisesti uhista ja vaaroista puhuminen ja viestiminen

voi tuottaa myös ei-toivottuja tuloksia, kuten sen, että turvattomuus lisääntyy tai että joku kokee tulleen syyllistetyksi.

6. Myös viestintäammattilaisen oma turvallisuus ja turvallisuudentunne voivat olla koetuksella, missä työyhteisön tuki, kriisitilanteiden jälkipuinti (*debriefing*) ja avoin keskustelu ovat tärkeitä.

KIRJALLISUUS

Boddington, Paula (2017). *Towards a Code of Ethics for Artificial Intelligence*. Cham: Springer.

Bonnefon, Jean-François, Shariffs, Azim & Rahwan, Iyad (2016). The social dilemma of autonomous vehicles. *Science*, 352:6293, 1573–1576. DOI: 10.1126/science.aaf2654.

CHS United Nations Commission on Human Security (2003). *Human Security Now*. New York: United Nations.

Doyal, Len & Gough, Ian (1991). *A Theory of Human Need*. Houndmills: Macmillan.

Fraser, Nancy & Honneth, Axel (2003). *Redistribution or Recognition: A Political-Philosophical Exchange*. London: Verso.

Frigo, Giovanni (2018). The energy ethic and strong sustainability: Outlining key principles for a moral compass. Teoksessa: Bonnedahl, Karl Johan & Heikkurinen, Pasi (toim.). *Strongly Sustainable Societies: Organising Human Activities on a Hot and Full Earth*. Abingdon, Oxon: Routledge, 77–95.

Gasper, Des (2015). Human security: From definitions to investigating a discourse. Teoksessa: Mary Martin, Mary & Owen, Taylor (toim.). *Routledge Handbook of Human Security*. Abingdon, Oxfordshire: Routledge, 28–42.

Hautakangas, Mikko & Gerlander, Maija (2021). Kuunteleminen vastuullisuuden ja luottamuksen rakentajana – esimerkkinä journalismin yhteiskuntavastuu. Teoksessa: Eräranta, Kirsi & Penttilä, Visa (toim.). *ProComma Academic 2021: Vastuullinen viestintä*. Helsinki: ProCom – Viestinnän ammattilaiset ry, 124–138.

Hegel, Georg W. G. (1977). *Phenomenology of the Spirit*, käänt. A. V. Miller. Oxford: Clarendon Press.

Honneth, Axel (1995). *The Struggle for Recognition: The Grammar of Social Conflicts*. Cambridge: Polity.

Honneth, Axel (2007). *Disrespect: The Normative Foundations of Critical Theory*. Cambridge: Polity.

Kuvaja, Sari & Malmelin, Karoliina (2008). *Vastuullinen yritysviestintä: kilpailuetua vuoropuhelusta*. Helsinki: Edita Publishing.

Lappalainen, Pia (2016). Eettinen johtajuus organisaation vuorovaikutuksen perustana. Teoksessa: Juholin, Elisa (toim.). *ProComma Academic 2016: Eettinen viestintä*. Helsinki: ProCom – Viestinnän ammattilaiset ry, 30–41.

Lehtonen, Tommi (2018). Sustainable investment and degrowth. Teoksessa: Bonnedahl, Karl Johan & Heikkurinen, Pasi (toim.).

Strongly Sustainable Societies: Organising Human Activities on a Hot and Full Earth. Abingdon, Oxon: Routledge, 2018, 189–206.

Lehtonen, Tommi (2021). Ethics of security: from personal safety to cyber security. Teoksessa: Taskiran, Meliha Nurdan & Pinarbaşı, Fatih (toim.). *Multidisciplinary Approaches to Ethics in the Digital Era*. Hershey, PA: IGI Global, 44–59.

Martin, Mary & Owen, Taylor (toim.) (2015). *Routledge Handbook of Human Security*. Abingdon, Oxfordshire: Routledge.

Maslow, Abraham H. (1943). A theory of human motivation. *Psychological Review* 50, 370–396.

Myerson, Roger B. (1997). *Game Theory: Analysis of Conflict*. Cambridge, MA: Harvard University Press.

Neiman, Susan (2015). *Evil in Modern Thought: An Alternative History of Philosophy*. Princeton, NJ: Princeton University Press.

Neuvonen, Riku (toim.) (2015). *Vihapuhe Suomessa*. Helsinki: Edita Publishing Oy.

Pew Research Center (2019). Public's 2019 Priorities: Economy, Health Care, Education and Security All Near Top of List. Saatavilla: <https://www.pewresearch.org/politics/2019/01/24/publics-2019-priorities-economy-health-care-education-and-security-all-near-top-of-list/> (luettu 21.4.2022).

Pinker, Steven (2018). *Enlightenment Now: The Case for Reason, Science, Humanism, and Progress*. New York: Viking.

Rinta-Kiikka, Suvi, Yrjölä, Tapani & Alho, Eeva (2018). *Talous, arvot ja sosiaalinen pääoma*, PTT Raportteja 258. Helsinki: Pellervon taloustutkimus PTT.

Rydenfelt, Henrik & Juholin, Elisa (2016). Hyvä viestintä – parempi viestintäkulttuuri. Teoksessa: Juholin, Elisa (toim.). *ProComma Academic 2016: Eettinen viestintä*. Helsinki: ProCom – Viestinnän ammattilaiset ry, 14–29.

Räikkä, Juha (2021). *Salaliittoteorioiden filosofia: temppelelherroista liskoihmiisiin*. Helsinki: Gaudeamus.

Sen, Amartya (2015). Birth of discourse. Teoksessa Martin, Mary & Owen, Taylor (toim.). *Routledge Handbook of Human Security*. Abingdon, Oxfordshire: Routledge, 17–27.

Staub, Ervin (2003). Notes on cultures of violence, cultures of caring and peace, and fulfillment of basic human needs. *Political Psychology*, 24:1, 1–19.

Suhonen, Johanna (2016). *Euroopan unionin siviilikriisinhallinta 2035*. Riihimäki: Puolustusvoimien tutkimuslaitos.

Turvallisuuskomitea (2018). *Yhteiskunnan turvallisuusstrategia: valtioneuvoston periaatepäätös*. Helsinki.

UDHR YK:n ihmisoikeuksien yleismaailmallinen julistus (1948). <https://ihmisoikeusliitto.fi/ihmisoikeudet/ihmisoikeuksien-julistus/>

UNDP United Nations Development Programme (1994). *Human Development Report*. Oxford: Oxford University Press.

Valtioneuvosto (2017). Yhteiskunnan turvallisuusstrategia: valtioneuvoston periaatepäätös. Helsinki. Saatavilla: https://turvallisuuskomitea.fi/wp-content/uploads/2018/02/YTS_2017_suomi.pdf (luettu 21.4.2022).

WCED The World Commission on Environment and Development (1987). *Our Common Future*. Oxford: Oxford University Press.